

Лариса ГУЛА,

orcid.org/0000-0002-5775-9478

аспірант,

асистент кафедри методики професійного навчання

Миколаївського національного аграрного університету

(Миколаїв, Україна) larisa.gulaya1@gmail.com

СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ЗВО

У статті розкрито сутність поняття «студентоцентризоване навчання» як нової парадигми освітнього процесу закладів вищої освіти (ЗВО). Розглянуто заходи та процедури, які передбачає студентоцентризоване навчання відповідно до вимог Стандартів та рекомендацій стосовно забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі. Окреслено цілі студентоцентризованої моделі освіти та запровадження її для організації самостійної роботи студентів, охарактеризовано кількісні та якісні інструменти впровадження студентоцентризованого навчання в сучасних ЗВО. Зазначено особливості організації самостійної роботи освітнього процесу на засадах студентоцентризованого підходу. Представлено результати дослідження серед викладачів МНАУ відносно впровадження студентоцентризованого підходу стосовно організації самостійної роботи студентів, вказано на рівень загроз у результаті впровадження цього підходу. В статті доведено, що запровадження студентоцентризованого навчання до самостійної роботи забезпечує автономність особистості студента, взаємоповагу в стосунках «студент-викладач», гнучкі навчальні траєкторії, систематичний моніторинг якості освітніх послуг та підвищує мотивацію студентів до навчання та самореалізації. Освітні послуги повинні максимально задовольнити бажання споживача в рамках вимог навчальної освітньої програми; допомогти самостійно сформувати індивідуальний план становлення як особистості та професіонала; допомогти у визначенні своєї індивідуальної траєкторії академічної мобільності. Сучасний світ потребує людини не просто знаючої, а людини, яка здатна діяти в умовах динамічного світу. Її ядром стає спрямованість не на кінцевий результат – знання, а на сам пошук цього знання, процес його отримання та пізнання істини (А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета, 2011:390). Виділено основні чинники, що налаштовують студента на самостійну роботу і можуть бути дуже корисними з урахуванням індивідуальних особливостей студентів. Виявлені сучасні тенденції університетської освіти у підготовці спеціалістів, розкрито сутність студентоцентризованого навчання майбутніх фахівців, визначено труднощі з практичної реалізації студентоцентризованого навчання.

Ключові слова: студентоцентризоване навчання, студентоцентризований підхід, самостійна робота, якість освітніх послуг, професійна підготовка, індивідуальна траєкторія навчання.

Larisa GULA,

orcid.org/0000-0002-5775-9478

Postgraduate Student,

Assistant of the Department of Vocational Training Methodology

Mykolaiv National Agrarian University

(Mykolaiv, Ukraine) larisa.gulaya1@gmail.com

STUDENT-CENTERED APPROACH TO ORGANIZING INDEPENDENT WORK OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article describes the essence of the concept of “student-centered learning” as a new paradigm of the educational process of higher education institutions (HEIs). Measures and procedures for student-centered learning are reviewed in accordance with the requirements of the Standards and Recommendations for Quality Assurance in Higher Education in the European Area. The goals of the student-centered model of education and its introduction for organizing students’ independent work are outlined, quantitative and qualitative tools for the implementation of student-centered learning in modern HSE are characterized. The features of organization of independent work of educational process on the basis of student-centered approach are specified. The results of the research among the teachers of MNAU regarding the implementation of student-centered approach to the organization of independent work of students are presented, the level of threats resulting from the implementation of this approach is indicated. The article proves that introducing student-centered learning to independent work provides autonomy of the student’s personality, mutual respect in the student-teacher relationship, flexible learning trajectories, systematic monitoring of the quality of educational services, and enhances students’ motivation for learning and self-realization. Educational services should satisfy the consumer’s wishes within the requirements of the educational educational program; to help independently form an individual plan

of becoming as a person and a professional; assist in identifying their individual academic trajectory. The modern world needs a person not just a knowing person, but a person who is able to act in a dynamic world. Its core becomes the focus not on the end result - knowledge, but on the very search for that knowledge, the process of obtaining it and knowing the truth (A. Sadovenko, L. Maslovskaya, V. Wednesday, 2011:390). The main factors that set the student up for independent work and can be very useful considering the individual characteristics of students are highlighted. The modern tendencies of university education in training of specialists have been revealed, the essence of student-centered training of future specialists has been revealed, the difficulties of practical implementation of student-centered training have been identified.

Key words: student-centered learning, student-centered approach, independent work, quality of educational services, vocational training, individual learning trajectory.

Постановка проблеми. Наша вітчизняна освітня система протягом останніх років зазнала нового етапу реформування та наразі заклади вищої освіти (ЗВО) України імплементують у своїй роботі досить нові освітні стандарти, котрі передбачають сучасні методи викладання та навчання. Перехід від традиційного до студентоцентрованого підходу викладання передбачає новітню парадигма освіти, що є основоположним принципом болонських реформ у ЗВО та зміщує пріоритети в освітньому процесі з викладання (пасивної передачі знань) на навчання (активну освітню діяльність самого студента).

Проблема підвищення якості знань у закладах вищої освіти посідає одне з центральних місць в освітніх реформах нашої держави. Формування єдиного простору у вищій освіті, яке відбувається в сучасній інформаційній мережі знань, вмотивовує до підвищення професійних, соціальних та багатьох інших умов, вимог та форм навчального процесу, які мають попит на ринку праці. Саме тому підвищення адресності освітніх послуг і чітке позиціонування стандартів вищої освіти мають всебічно окреслити суспільне замовлення на фаховий профіль відповідного спеціаліста.

У зв'язку з цим були розроблені Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, головною метою яких є сприяння спільному розумінню забезпечення якісного навчання і викладання усіма стейкхолдерами (Стандарти і рекомендації, 2015: 31).

Мета статті - розкрити особливості студентоцентрованого підходу до організації самостійної роботи в системі управління якістю професійної підготовки в сучасних ЗВО, результатом якого є конкурентоспроможний фахівець.

Аналіз досліджень. Проблемі студентоцентрованого навчання приділено увагу вітчизняних науковців А. Мельниченка, Ю. Рашкевича, О. Шарова, А. Шудлота ін. Ключовим напрямом державної освітньої політики являється реформування системи освіти на основі філософії людиноцентризму, котра увібрала в себе найважливіші ідеї гуманізму (В. Андрющенко, І. Зязюн, В. Кремень, Ю. Рашкевич та інші). Також актуальними залишаються

ідеї представників екзистенціалістської філософії К. Ясперса, М. Хайдеггера та інших, які зазначають, що у центрі уваги наукової думки має знаходитись саме людина, її свобода й активність.

Філософія людиноцентризму розвиває теж провідні ідеї представників концепції персоналізму (П. Баум, Х. Керр, Р. Флюеллінг, В. Вітерн та інші) про визнання особи та її духовних цінностей вищим змістом прогресивного розвитку суспільства; про людську індивідуальність, що усвідомлює сама себе; про суверенну самість, яка виявляє себе у свободі; про найвищу цінність особи – її апріорну продуктивну активність, здатність до вдосконалення (Стандарти і рекомендації, 2015: 32).

У контексті філософії людиноцентризму значної уваги набуває студентоцентрований підхід – сучасна філософія освітньої діяльності, тобто нове прочитання, нове сприйняття, нове трактування цінностей, котрі мають домінувати у стінах сучасного європейського вишу. Отже, тому перед ЗВО постає задача створення навчального середовища, яке має відповідати сучасним умовам розвитку освіти.

Виклад основного матеріалу. Зараз у нашому динамічному суспільстві потрібні люди ініціативні, креативні і самостійні, які дуже легко адаптуються до теперішніх нових умов. Тому одним з головних завдань ЗВО являється формування творчої особистості фахівця, котрий здатен до саморозвитку та креативної діяльності. Рішення цієї проблеми можливе тільки під час переходу від традиційної моделі навчання до інноваційної. Конче необхідно перевести студента з пасивного отримувача знань в активного їх творця, який здатний критично мислити, вміти планувати свої самостійні дії, виявляти ініціативу, сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат і довести його вірність, а також успішно знаходити вихід навіть з нестандартних ситуацій.

Студентство є соціально-професійною групою, що об'єднує молодь ЗВО України і потенційно являє собою одну із найголовніших рушійних сил розвитку новітньої української державності. Студенти – це майбутні фахівці, котрі повинні будуть вирішувати долю усіх галузей виробництва.

А від того, як вони формуються і виявляють себе у навчально-виховному процесі, залежать перспективи розвитку нашої країни. Традиційна система навчання заснована на передачі вже готових знань від викладача до студента, де основна діяльність вихованця полягає у вирішенні теоретичних і практичних завдань, з чітким формулюванням і готовим набором дій. Самостійна ж робота передбачає розвиток внутрішньої і зовнішньої самоорганізації майбутнього фахівця, його здатність вибудувувати індивідуальну програму самонавчання, а також формувати здатності до саморозвитку і творчого застосування отриманих знань (Складановська, 2012: 106). Самостійна робота студентів є основною формою освітнього процесу. Саме її багато провідних фахівців вважають одним з найбільш ефективних методів активації пізнавальної діяльності студентів, розвитку їх самостійності, відповідальності та творчих здібностей. Особливої уваги тут потребують питання мотиваційного забезпечення самостійної діяльності студентів. Активна самостійна робота студентів можлива лише за наявності особистої зацікавленості в отриманні знань. Можна говорити про інтерес до вчення і про створення умов для успішного розвитку інтелектуальних умінь і навичок студента, коли сприйняття нової інформації викликає позитивні емоції, а сама діяльність спонукає вчитися (Павленко, 2010: 28). Реформування вищої освіти України дало поштовх до зміни правового статусу студентів, перетворивши їх на активних учасників навчально-виховного процесу, де студент перебуває в самому центрі навчального процесу. Громадська активність студентів у ЗВО сприяє формуванню їх не лише як кваліфікованих фахівців певної спеціалізації, а й організаторів, вихователів, працівників виробничих структур різних форм власності та господарювання. Студентське самоврядування у ЗВО – форма виховання та самовиховання молоді, демократичний інститут, який дає можливість студентам активно впливати на навчально-виховний процес. Зараз реалізується студентоцентрична кон-

цепція освіти, яка вимагає розробки нових наукових підходів до управління освітньої діяльності, оцінювання її результатів, що вимагає підвищення якості освіти. До речі, головним напрямом комюніке Всесвітньої конференції ЮНЕСКО «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку» є гарантування досить високого рівня освіти через створення систем забезпечення якості відповідно до її культури та визначених параметрів оцінювання знань у ЗВО, через застосування інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні та навчанні, що дозволить збільшити доступність вищої освіти, підвищити її якість і надавати студентам знання і навички, яких вони потребують у XXI столітті (Слепкань, 2005: 238).

Студентоцентризоване навчання – це процес ефективної трансформації освітнього середовища для студентів та інших осіб, що навчаються, метою якого є розширення їх автономії та здатності до критичного мислення на основі результативного підходу, що й передбачає нові підходи до розробки навчальних програм, викладання та навчання взагалі.

Отже, можна стверджувати, що за студентоцентризованого підходу до навчання акцентується увага на критичному й аналітичному навчанні та розумінні, підвищується відповідальність та підзвітність студента, розширюється його автономія.

Самостійна робота за студентоцентризованого підходу необхідна не лише для оволодіння змістом певної дисципліни, але й для формування здатності брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення та вихід із проблемних ситуацій, тощо. Вона дозволяє опанувати навичками навчальної, наукової й професійної діяльності, а також сприяє поглибленню й розширенню знань, пробудженню інтересу до пізнавальної діяльності, оволодінню різноманітними прийомами процесу пізнання та розвитку навчально-пізнавальних здібностей.

У МНАУ було проведено соціологічне дослідження серед викладачів щодо запровадження студентоцентризованого підходу стосовно самостійної роботи студентів, у якому взяло участь 52 респонденти. Це дослідження засвідчило: 75% респондентів вважають необхідним запроваджувати нові підходи до навчання (зокрема, навчання, засноване на студентоцентризованому підході до самостійної роботи); 23,1% не мають однозначної думки; не готові до запровадження 1,9% (рис. 1).

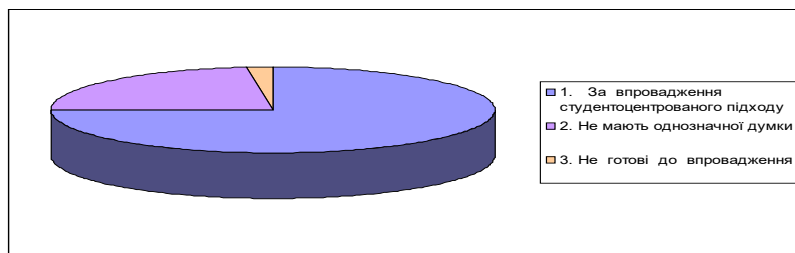

Рис. 1. Готовність викладачів до впровадження студентоцентризованого підходу стосовно самостійної роботи студентів

Майже 75% викладачів готові змінюватися для впровадження студентоцентрованого підходу стосовно самостійної роботи, однак значна частина респондентів бачить певні загрози. А саме: 66,5% – відзначають недостатню вмотивованість студентів; 57% – зазначають про значні витрати часу на підготовку за умови такого підходу; 39,9% – мають сумніви щодо практичного застосування цього підходу; 41,8% – наголошують на недостатності інформації про новий підхід; 11,4% – відзначають власну інерцію та невпевненість у своїх можливостях; 13,3% – невпевнені у доцільності цього підходу (рис. 2).

У процесі реалізації навчання, заснованого на студентоцентрованому підході, передбачається, що студенти мають бути відповідальними, вмотивованими, дисциплінованими, зорієнтованими на вирішення поставлених завдань. В Університеті з цим готові погодитися 75% учасників опитування, не мають однозначної відповіді – 23,1%, а не готові до цього – 1,9%. Загалом результати опитування засвідчили: якщо у викладача є вмотивованість та бажання, то новітні підходи будуть впроваджені.

Основним принципом організації самостійної роботи має стати переведення студентів на індивідуальну роботу, з переходом від формального виконання відповідних завдань до пізнавальної активності, з формуванням саме власної думки під час вирішення поставлених проблемних питань та завдань. Таким чином, у результаті самостійної роботи студент буде повинен навчитися осмислено і самостійно працювати спочатку з навчальним матеріалом, потім з науковою інформацією, використовувати засади самоорганізації та самовиховання з тим, щоб розвивати й надалі вміння безперервно підвищувати свою фаховість.

Однією з ефективних форм самостійної роботи є участь студентів у роботі наукових гуртків на кафедрах, тематичних семінарах, наукових дослідженнях тощо. Результати своєї самостійної наукової діяльності студенти висвітлюють, наприклад, у рефератах, у яких доцільно, крім наукових результатів, обґрунтувати суспільний інтерес для подальшої розробки відповідного наукового напрямку. Провідниками ідей соціальної відповідальності мають стати такі фахівці, що мають відповідну теоретичну підготовку.

Навчальну траєкторію самостійної роботи студента, котра може включати підготовку до семінарів, практичних занять та контрольних робіт, науково-практичних конфе-

ренцій, ділових ігор, дискусій, проблемних лекцій, рецензування наукових статей, слід вибудовувати з огляду на її мету і завдання.

Система керівництва індивідуальною самостійною роботою студентів повинна охоплювати такі важливі чинники: зрозуміле планування роботи, детальна організація виконання, проведення консультацій викладачем, систематичний контроль за поетапними та кінцевим результатами самостійної роботи студентів, оперативне доведення до відома студентів результатів оцінювання їх самостійної роботи.

Доцільно наділити студентів повноваженнями у керівництві власним навчанням, а саме: дозволити їм висловлюватись про якість навчання на сайтах, на засіданнях Вчених рад, під проведення анкетувань; надати право висловлювати пропозиції у сфері організації самостійної роботи й освітнього процесу; працювати зі студентами на заняттях із використанням інтерактивних технологій навчання, поступово налаштовувати їх на самостійну роботу, об'єктивно оцінювати її на занятті; заохочувати використання студентами інформаційних методик: електронних гаджетів на практичному занятті (презентації, веб-квести, ілюстрації, відеодемонстрації, методики дослідження тощо); зацікавлювати студентів до вивчення навчального матеріалу: вмотивувати, підкреслювати, демонструвати вагомість вивчення певної теми навчального заняття та для застосування на практиці взагалі.

Висновки. Вищезазначене означає зміщення пріоритетів в освітньому процесі з викладання на навчання, в процесі якого студент стає центральною фігурою освітнього процесу, виступає повноправним суб'єктом відносин, бере на себе частину відповідальності за навчання. Таким чином, можна стверджувати, що за студентоцентрованого навчання акцентується на критичному й аналітичному навчанні та розумінні, підвищеній відповідальності та підзвітності студента, розширенні його автономії.

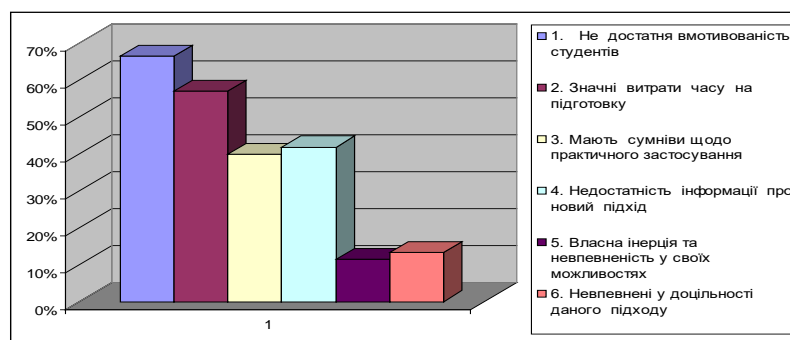

Рис. 2. Рівень загроз щодо впровадження студентоцентрованого підходу

Рух особистості студента в центр процесу вимагає змін багатьох чинників, у тому числі й характеру взаємин «викладач-студент». Слід зазначити, що за студентоцентризованого підходу не зменшується, а змінюється роль викладача, адже він має стати для студента референтною особистістю. Сучасний викладач перетворюється на систематизатора та коректора знань, керівника студентів у процесі засвоєння нової інформації. Тепер він має забезпечити більш високий рівень набуття різних компетенцій, консультування та мотивації тих, хто навчається, з питань саме критичного відбору інформації, організації адекватних навчальних ситуацій тощо. Отже, партнерські стосунки між викладачем та студентом забезпечують кінцевий результат навчання – ефективне працевлаштування випускника.

Звісно, що запровадження студентоцентризованого навчання дає можливість:

- врахувати потреби студентів;
- налагодження взаємоповаги у стосунках «студент-викладач»;
- автономність особистості студента та водночас відповідний супровід і підтримку з боку викладача;
- гнучкі траєкторії навчання;

- доцільне використання різноманітних педагогічних технологій, засобів, прийомів та методів;
- використання різноманітних способів надання освітніх послуг;
- систематичний моніторинг якості освітніх послуг.

Знання, що студент здобув самостійно, з використанням новітніх джерел інформації, різноманітних елементів творчості, завдяки власному досвіду, думці і дії, стануть важливим чинником у формуванні особистості майбутнього фахівця, який буде впроваджувати принципи соціальної відповідальності в життя суспільства.

Студентоцентризоване навчання за освітніми програмами не може бути повноцінно реалізоване без запровадження в освітній процес індивідуальної, самостійної траєкторії навчання. В системі освіти вона повинна розпочинатися на рівні програм старшої академічної школи, а на кожному наступному рівні роль вищої освіти і практика застосування індивідуальної навчальної траєкторії повинна збільшуватися. Саме ці аспекти і потребують окремих наукових досліджень. Подальший розвиток та повне впровадження студентоцентризованого навчання стане необхідним для створення ефективною системи навчання протягом всього життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антропологічна філософія : цифровий ресурс. : ubject.com.ua/philosophy/osnovi/90.html.
2. Павленко А. Ф. Тенденції розвитку та забезпечення якості вищої освіти. Вища освіта – шляхи розвитку та забезпечення якості. Київ : КНЕУ, 2010. С. 28.
3. Складановська М. Г. Інноваційне навчання : активізація пізнавальної діяльності студентів : навч. посібник. Дніпропетровськ : ПДАБА, 2012. 108с.
4. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З.І. Слєпкань. Київ : Вища школа, 2005. С. 239.
5. Сталій розвиток суспільства : навч. посіб. / [А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серєда та ін.]. 2 вид. Київ : 2011. 392 с.
6. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ : ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.
7. Шевчук М. О. Педагогічні умови ефективності самостійної роботи студентів. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 2. С. 114–117.

REFERENCES

1. Antropolohichna filozofia : tsyfrovyyi resurs.[Anthropological philosophy: a digital resource.] ubject.com.ua – Retrieved from ubject.com.ua/philosophy/osnovi/90.html [in Ukrainian].
2. Pavlenko, A. F. (2010) Tendentsii rozvytku ta zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [Trends in development and quality assurance of the highest education] // *Vyshcha osvita – shliakhy rozvytku ta zabezpechennia yakosti* [Higher education – ways of development and quality assurance] – Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
3. Skladanovska, M. H. (2012) Innovatsiine navchannia : aktyvizatsiia piznavalnoi diialnosti studentiv [Innovative learning: activating cognitive activities of students] Dnipropetrovsk : PDABA [in Ukrainian].
4. Slepkan Z. I. (2005) Naukovi zasady pedahohichnoho protsesu u vyshchii shkoli [Scientific principles of pedagogical process in high school]. Kyiv : *Vyshcha shkola* [in Ukrainian].
5. Sadovenko, A., Maslovska, L. Sereda, V. ta in. (2011). *Stalyi rozvytok suspilstva* [Sustainable development of society]. Kyiv [in Ukrainian].
6. Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity (ESG) (2015) [Standards and recommendations for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG)]. Kyiv : TOV “TsS” [in Ukrainian].
7. Shevchuk, M. O. & Yershov, V.A. (2012) Pedahohichni umovy efektyvnosti samostiinoi roboty Studentiv [Pedagogical conditions for the effectiveness of independent work students] *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky – Scientific notes of NDU them. M. Gogol. Psychological and pedagogical sciences*, 2, 114-117 [in Ukrainian].